

Studiedag *Omgevingswet en ruimtelijk erfgoed*
Utrecht, 8 juni 2018

Verslag

Waar heb jij vanuit je functie, het meeste behoefte aan in voorbereiding op de Omgevingswet?

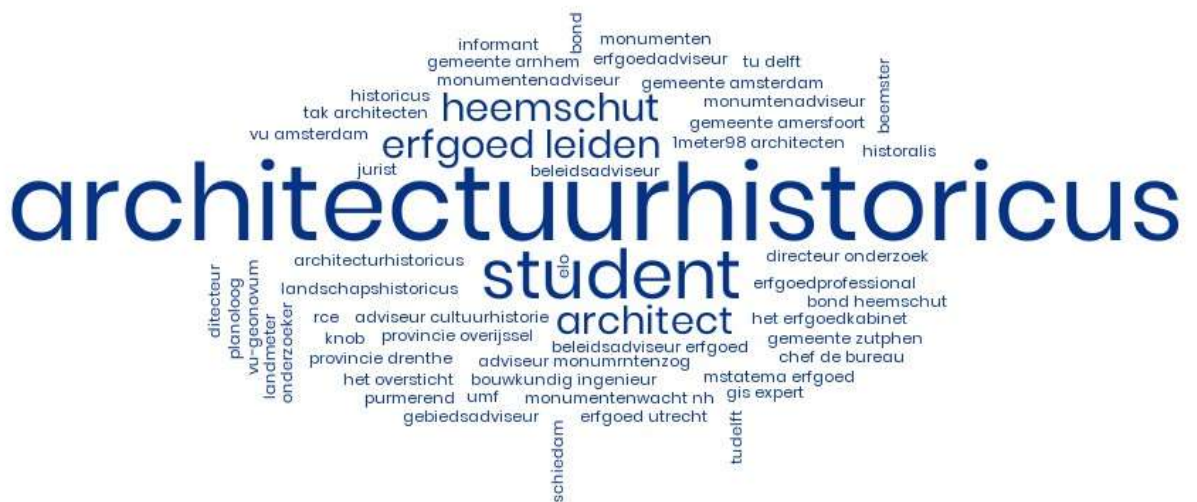
Wat betekent de nieuwe Omgevingswet voor erfgoedorganisaties in de praktijk?

In januari 2021 treedt de Omgevingswet in werking. Een van de doelen is dat Ruimtelijke Ordening en Cultuurhistorie beter geïntegreerd worden en zowel cultureel erfgoed als de ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in één wet (loket) gewaarborgd zijn. De omgang met cultureel erfgoed in onze leefomgeving wordt straks geregeld in de Omgevingswet en krijgt onder meer een uitwerking in de omgevingsvisies en het gemeentelijk omgevingsplan.

Wat betekent de nieuwe Omgevingswet voor erfgoedorganisaties in de praktijk? Hoe bereiden overheden, stichtingen en belangenorganisaties zich voor op de komst van deze wet? Hebben alle partijen voldoende kennis en financiële mogelijkheden om de veranderopgave zo in te richten dat het belang van erfgoed en cultuurhistorie goed in het beleid en de handhaving wordt gewaarborgd?

Met het oog op de positie van ruimtelijk erfgoed en cultuurhistorie in de Omgevingswet, legde de KNOB op 8 juni jl. de implementatie van erfgoed in de Omgevingswet onder de loep. KNOB-bestuurslid Sterre Brummel heette de sprekers en deelnemers welkom in de Collegezaal van de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht. Deze dag was niet alleen bedoeld om kennis te delen maar ook om de spelers in het veld dichter bij elkaar te brengen. Wie zat er in de zaal? De interactieve software Mentimeter bracht het in beeld:

Wat is uw beroep? Bij welke organisatie werkt u?

De Omgevingswet: nieuwe regels voor cultureel erfgoed door Frank Altenburg, senior beleidsmedewerker Strategie & Internationaal, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Frank Altenburg gaf de deelnemers een heldere inleiding in de begrippen rondom de Omgevingswet. Straks hebben wij te maken met twee wetten, de Erfgoedwet en de Omgevingswet, kort samengevat:

Erfgoedwet

- sinds 2016, bundeling van bestaande erfgoed (roerend en onroerend) wetten
- binnen 2 jaar ontwikkeld, mede met oog op komende Omgevingswet
- gaat over erfgoedbestel en vaststellen verantwoordelijkheden rijk
- certificatie (van archeologisch bedrijfsleven)
- instandhoudingsplicht voor rijksmonumenten

Omgevingswet

- omgang met erfgoed in de fysieke leefomgeving (o.a. vergunning rijksmonumenten)
- overzichtelijker en inzichtelijker
- sectorale benadering verlaten, op zoek gaan naar integrale benadering
- ruimte voor maatwerk, zekere decentralisatie
- procedures beter op elkaar afstemmen

Welke wetten, visies en plannen spelen nog meer een rol? Hieronder een beknopt overzicht:

Omgevingsvisie

Alle overheden moeten straks een omgevingsvisie als integraal beleidsdocument hebben. Hierin staat beschreven wat de voornaamste kwaliteiten en ontwikkelingen zijn: wat is te verwacht en wat is gewenst? Denk aan krimp of functiemenging. En wat is dan de strategie voor de fysieke leefomgeving?

De burgers/erfgoedorganisaties haken als eerste op de Omgevingsvisie aan. Frank Altenburg appelleert aan hen de kracht van het verhaal van cultureel erfgoed te benutten als drager voor waar zij met het grondgebied naartoe willen. Zorg dat het erfgoed goed verbonden is met maatschappelijke ontwikkelingen!

Omgevingsplan

Het omgevingsplan wordt een combinatie van het huidige bestemmingsplan (ruimtelijke ordening) en de gemeentelijke verordeningen op het gebied van de fysieke leefomgeving. Hierin regelt de gemeente wat toegestaan is of wat niet. Het idee is wel: van toelatings- naar uitnodigingsplanologie. Het tegenwoordige bestemmingsplan heeft een looptijd van 10 jaar. Het omgevingsplan wordt één integraal plan voor het hele gemeentelijke grondgebied.

Voor 2029 moeten de verordeningen in het omgevingsplan geïntegreerd zijn.

Omgevingsvergunning

Met de omgevingsvergunning heeft straks iedereen te maken. Er komen meerdere omgevingsvergunningen, onder andere voor een rijksmonumentenactiviteit. De omgevingsvergunning wordt in de meeste gevallen door het College van B&W verleend.

Vanuit het Rijk geldt de specifieke zorgplicht: iedereen die aanpassingen in de fysieke leefomgeving doet, moet maatregelen treffen om schade aan rijksmonumenten te voorkomen.

Belangen van erfgoedorganisaties in de Omgevingswet door Karel Loeff, directeur Bond Heemschut

Karel Loeff vindt de digitale informatievoorziening van de overheid niet altijd even helder. Het is als belanghebbende, burger, monumenteneigenaar of erfgoedorganisatie erg lastig om bij overheden digitaal antwoord te vinden op vragen. Welke stappen kun en moet je ondernemen bij ruimtelijke ontwikkelingen? Hij roept de overheid op: maak het de burger makkelijker!

Hij maakt zich zorgen wat vanaf 2021, wanneer de Omgevingswet in kracht treedt, gebeurt met de integrale benadering van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Wordt er dan beter gekeken naar landschappelijke structuren, de omgeving van monumenten, dan nu het geval is?

Karel Loeff riep de deelnemers op zich bij een belangenorganisatie voor cultureel erfgoed aan te sluiten en zich te laten horen. Met de uitnodigingsplanologie heeft iedereen gelijke rechten. Hij is er echter van overtuigd dat de Omgevingswet veel kansen voor cultureel erfgoed biedt. Er kan van alles, maar je moet het wel initiëren en regelen.

De Omgevingswet en de gemeentelijke praktijk van Leiden door Matthijs Burger, senioradviseur cultureel erfgoed Erfgoed Leiden en Omstreken

Matthijs Burger liet de online cultuurhistorische waardenkaart zien die Erfgoed Leiden en Omstreken voor bezoekers van Leiden op heeft gesteld. De kaart is opgezet in samenwerking met historische verenigingen en inventariseert het cultuurhistorische groen, water en bebouwing van Leiden en omstreken

Een goed voorbeeld hoe een gemeente eerst zorgt dat ze de sectorale informatie op orde heeft en vervolgens met andere partijen op een integrale manier het erfgoed borgt.

Gemeente Leiden stelt op dit moment een regionale omgevingsvisie op, de waardenkaart *Hart van Holland*. Hierin wordt niet over gebieden gesproken maar over landschappen waar eerst waarden en vervolgens ambities aan toe worden gekend.

Van de nieuwe Omgevingswet verwacht Matthijs Burger evenveel regels maar minder bureaucratie. De kernwaarden kunnen in de nieuwe Omgevingswet breder geformuleerd worden, kijkende naar het zogenaamde monumentenbiotoop, de omgeving van het monumentenobject. De Omgevingswet noodzaakt de participanten zo verder te kijken dan naar het gebouw en de blik naar de omliggende ruimte te verbreden.

Praktijkvoorbeelden van toepassing van erfgoed en omgeving in ruimtelijke ontwerpen. Wat verandert er met het oog op de Omgevingswet? door Paul Meurs, partner SteenhuisMeurs

Paul Meurs van het cultuurhistorisch onderzoeksbureau SteenhuisMeurs liet aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden zien hoe het bureau de taal van de architectuurgeschiedenis met de taal van de ontwerper verbindt.

Met zijn door mensen gemaakt cultuurlandschap is Nederland altijd bezig met land maken en verbouwen, met behoud en ontwikkeling. In internationaal perspectief loopt Nederland voorop in het integreren van erfgoed bij ontwikkeling.

Een integrale blik op erfgoed hoort hierbij. Volgens Paul Meurs past de nieuwe Omgevingswet met de integrale benadering daarom ook goed bij de Nederlandse cultuur.

De gemeente Rotterdam verkoopt 700 objecten uit de gemeentelijke vastgoedvoorraad. In opdracht van directeur Vastgoed is SteenhuisMeurs als strategisch adviseur verbonden aan deze fikse operatie – de grootste verkoopopgave van alle Nederlandse gemeenten. Door alle objecten stuk voor stuk te wegen op hun potentie voor de wijk economie, buurtprogrammering, participatie en placemaking is een prioritering gemaakt in vier categorieën en dito snelheden. Zogenaamde bijsluiters bij karakteristieke panden informeren de nieuwe eigenaren over de betekenis van het object in de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad en de (on)mogelijkheden tot transformatie. Zo kan het verkooptraject inhoudelijk onderbouwd, efficiënt en transparant verlopen.

In opdracht van gemeente Zaanstad stelde SteenhuisMeurs voor het voormalige Defensie-terrein Hembrugterrein een reeks van gebiedspaspoorten op. Het Hembrugterrein vormt een pilot voor de nieuwe Omgevingswet, waarbij een Omgevingsplan is opgesteld dat uitgaat van organische gebiedsontwikkeling. Op deze manier moet het mogelijk zijn om op het terrein de bebouwing te verdriedubbelen. Er wordt gestreefd naar een 'toelatingsbeleid', waarbij veel kan, zolang het past bij de eigenheid van het gebied en een versterking voor de ruimtelijke kwaliteit vormt (architectuur, openbare ruimte, stedenbouwkundige samenhang van deelgebieden). De gebiedspaspoorten zijn een belangrijke bouwsteen voor het Omgevingsplan. Ze worden gemaakt voor diverse deelgebieden en doen uitspraken over de transformatie van bestaande gebouwen, nieuwe gebouwen en de inrichting van de openbare ruimte. Hiertoe zijn per deelgebied de randvoorwaarden voor nieuwbouw vastgelegd (bijvoorbeeld hoogte, rooilijn, te behouden zichtlijnen, aan te houden tussenruimten en dergelijke) en zijn criteria opgesteld voor stedenbouw, architectuur en buitenruimte. Dat nieuwe architectuur of de herinrichting van een buitenruimte zal moeten passen bij het historisch karakter van het ensemble is evident.

Omgevingswet, monumentenzorg en de gemeentelijke werkwijze van Amersfoort: ontwikkelingsgericht meedenken en faciliteren van monumenteneigenaren door Sandra Hovens, adviseur monumentenzorg gemeente Amersfoort

Sandra Hovens resumeerde de komende veranderingen in het wetstelsel en vertelde over de aanpak van de monumentenzorg in Amersfoort.

Anders dan in veel andere gemeenten is de afdeling Monumentenzorg bij gemeente Amersfoort niet onderdeel van de afdeling Erfgoed of Cultuur, maar van de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling. De adviseurs monumentenzorg zitten zo al vroeg aan tafel bij ontwikkelingen in de stad. Zo kunnen erfgoedwaarden als integraal onderdeel en als inspiratiebron worden opgenomen in bestemmingsplannen en ruimtelijke ontwikkelingen. Het is daarbij belangrijk dat cultuurhistorische (kern)kwaliteiten worden vertaald naar ruimtelijke uitgangspunten.

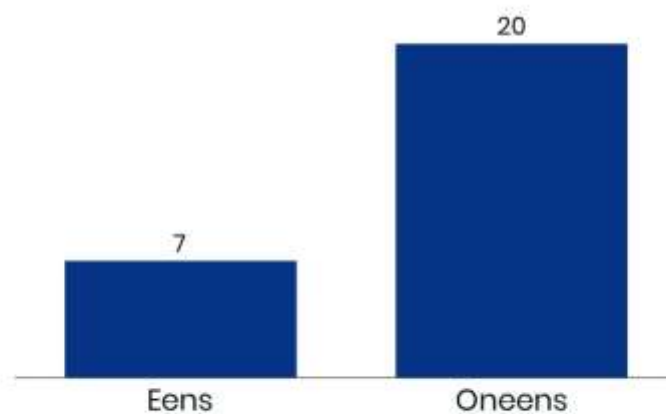
Voor de gemeente Amersfoort staat de gebruiker/burger centraal. Voor discussies over transformatiemogelijkheden van monumenten is het van belang dat de communicatie tussen gebruiker en gemeente goed verloopt.

Amersfoort stelt zich bijzonder 'klantgericht' op met een dynamische vergunningsverlening: samen met de gebruiker onderzoeken de erfgoedexperts in het voortraject welke transformaties aan het gebouw wel/niet mogelijk zijn, pas dan start de vergunningsprocedure. Deze integrale belangenafweging behoudt Amersfoort ook met de nieuwe wetgeving.

Discussie

De studiedag eindigde met een discussie aan de hand van een aantal stellingen waar de deelnemers via Mentimeter op reageren.

Wanneer de Omgevingswet in werking treedt, schuiven cultureel en ruimtelijk erfgoed in een vroeg stadium bij ruimtelijke ontwikkelingen aan tafel. Dit gebeurt nu ook al, met voldoende effect.

 27

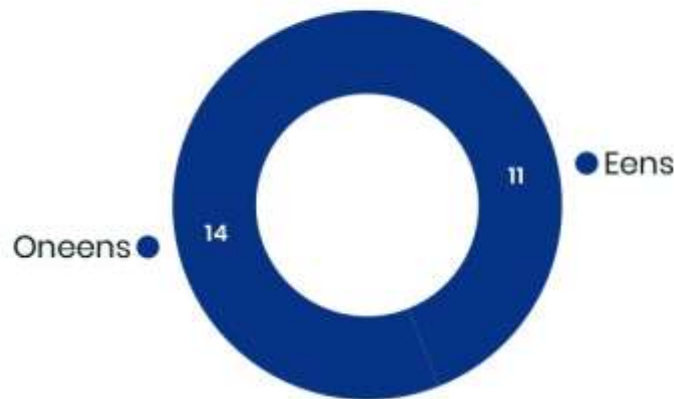
Nu wordt cultuurhistorie vaak als hindermacht bij ruimtelijke ontwikkeling gezien. Wordt dat met de nieuwe Omgevingswet beter?

Integratie van cultuurhistorie in ruimtelijke ontwikkelingen is een verplicht onderdeel van het omgevingsplan. Het is afhankelijk van de houding van de bij de ontwikkelingen betrokken mensen met welke zorgvuldigheid dit gebeurt.

De aanvrager van een omgevingsvergunning moet straks zelf voor het participatievoortraject zorgen en er verslag over afleggen. Doordat de invulling van dit onderdeel niet vooraf vastgelegd is, is de kans groter dat cultureel en ruimtelijk erfgoed inderdaad in een vroeg stadium bij ruimtelijke ontwikkelingen aan tafel schuiven.

In internationaal perspectief gezien integreert Nederland de erfgoedzorg goed in ruimtelijke ontwikkelingen, overheden willen samenwerken.

Landschappen, ruimtelijke ensembles, karakteristieke panden: borging van niet direct zichtbare en aanwijsbaar erfgoed is onvoldoende meegenomen in de Omgevingswet.

25

Waar maken de deelnemers zich het meeste zorgen over als ze denken aan ...

Het valt te bezien hoe de balans tussen flexibiliteit en zekerheid, tussen behoud en ontwikkeling straks in de nieuwe Omgevingswet uitpakt.

Gebouwen die nu onder het gemeentelijk stadsgezicht vallen hebben in de Omgevingswet geen status. Deze gebouwen zijn ensembles met een voor de gemeente samenhangende waarde waarvoor alleen reguliere vergunningsinstrumenten gelden.

Door de Omgevingswet wordt het instrumentarium van de overheden enorm verbreed, een erfgoedambtenaar kan straks makkelijker gebruik maken van het repertoire van andere disciplines zoals RO en landschap.

Het Rijk heeft vastgelegd wat bouwvergunningvrije activiteiten zijn. Straks speelt de vraag hoe het Rijk omgaat met activiteiten die nu bouwvergunningvrij zijn. Komt er een landelijke regeling? Ontstaat er meer ruimte voor gemeentes om vrij te spelen? Hoe dan ook: gemeentes doen er goed aan via de VNG de discussie te beïnvloeden.

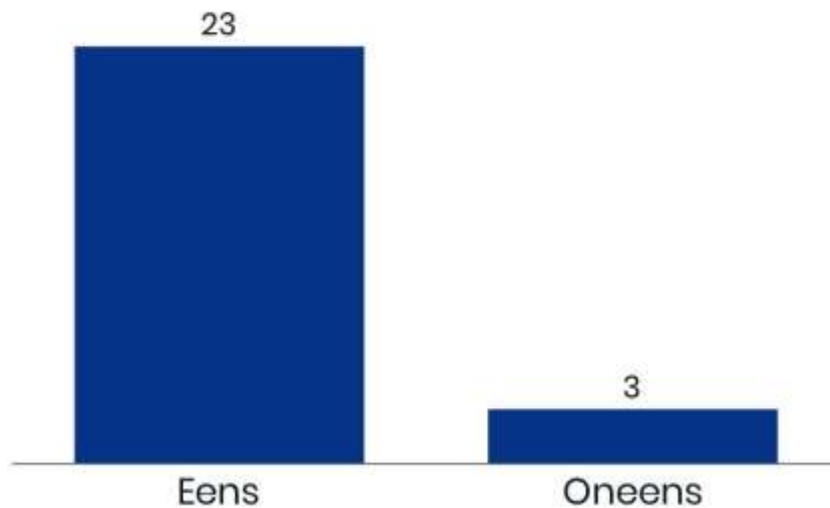
Voor kleine en middelgrote gemeentes is de komst van de Omgevingswet een enorme opgave, erfgoed staat hier niet op de eerste plaats. Veel aanwezigen maken zich zorgen.

Toch moeten we niet concluderen dat kleine gemeentes het slecht zullen doen en grote gemeentes goed. Ongeacht de grootte van een gemeente is het een kwestie van kennis onder de medewerkers binnen elke gemeente of een succesvolle introductie van de Omgevingswet lukt.

De verplichting om de tien jaar bestemmingsplannen bij te werken is vervallen. Zo komt meer capaciteit vrij ter voorbereiding op de Omgevingswet.

Capaciteit en kunde cultureel erfgoed bij gemeenten (en provincies) is niet gelijk. De gemeenten zijn onvoldoende voorbereid op de Omgevingswet.

KNOB

26

Het verhaal van de plek, het cultureel erfgoed, is een kracht die benut kan worden ter inspiratie in de Omgevingswet ...

KNOB

Pro actieve opstelling vanuit gemeente	Urban gaming	Vanuit eigen kennis
De juiste taal spreken.	'Het Verhaal van' website	Wijkgesprekken/stadsgesprekken.
Educatie	Informatie en educatie	Erfgoedorganisaties

 35

Waar heb jij vanuit je functie, het meeste behoefte aan in voorbereiding op de Omgevingswet?

KNOB

 45